

Krzysztof Rutkowski

O wyrażeniu „служитель культа” w języku rosyjskim okresu radzieckiego

Prace Językoznawcze 8, 41-48

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Krzysztof Rutkowski
Białystok

O wyrażeniu *служитель культа* w języku rosyjskim okresu radzieckiego

Some remarks on the phrase *служитель культа* in the Russian language of the Soviet period

The paper presents problem of functioning of the phrase *служитель культа* in the Russian language during the Soviet period. The author shows that the phrase has pejorative connotation.

Słowa kluczowe: językoznawstwo, język rosyjski, okres radziecki, leksyka konfesyjna
Key words: linguistics, russian language, lexicology the Soviet period

Na kartach historii Rosji epoka radziecka zapisała się m.in. jako okres przesładowań religijnych, w szczególności zaś walki z kulturą prawosławną – zarówno w jej wymiarze duchowym, jak i materialnym. Jak podkreśla G. N. Sklariewskaja (2002, 25), represjonowana była na różne sposoby również płaszczyzna językowa tej kultury, a więc związane z nią słownictwo konfesyjne. W literaturze językoznawczej (zarówno polsko-, jak i rosyjskojęzycznej) na zagadnienie to zwracano uwagę już niejednokrotnie¹, ciągle jednak wymaga ono coraz to nowszych uzupełnień, chociażby ze względu na brak poświęconego mu w całości wyczerpującego studium monograficznego.

Podjęte w niniejszej pracy badania zostały oparte na materiale leksykalnym wyekscerpowanym ze źródeł leksykograficznych rejestrujących język rosyjski lat 30.-60. minionego stulecia, a mianowicie ze *Словаря современного русского литературного языка* (T. 1–17. Moskwa 1950–1965) oraz *Толкового словаря русского языка*, (red. D. N. Uszakow. T. 1–4, Moskwa 1935–1940).

¹ Problem leksyki konfesyjnej w języku rosyjskim okresu radzieckiego podejmowali m.in.: O. P. Jermakowa (1997), J. Korzeniewska-Berczyńska (1996), N. A. Kupina (1995), W. Zmazer (2000) i inni.

Буде он zaprezentowany w postaci zestawienia z analogicznymi jednostkami słownikowymi pochodzącymi z *Толкового словаря живого великорусского языка* W. K. Dala (t. 1–4, Moskwa 1880–1882).

Zakres materiału egzemplifikacyjnego obejmuje słownictwo konfesyjne, które w wymienionych radzieckich źródłach leksykograficznych zostało zdefiniowane za pomocą negatywnie nacechowanego wyrażenia *служитель культа*. Podstawowym celem analizy będzie ustalenie, kiedy i w jaki sposób pojawiło się ono w języku rosyjskim, zbadanie jego struktury znaczeniowej oraz wykazanie, że rzeczywiście miało pejoratywne właściwości wartościujące.

Wyrażenie *служитель культа* zostało zaobserwowane w opisie następujących jednostek o charakterze konfesyjnym:

DAL	BAS / TSU
<i>богослужение</i> – служба церковная и вообще самое отправление службы Божией (I, 105)	<i>богослужение</i> – 1. церк. совершение в церкви религиозных обрядов <u>служителями культа</u> ^a (TSU, I, 162)
<i>духовенство</i> – сословие священно- и церковнослужителей, церковная иерархия, вообще люди духовного сана (I, 504); <i>бѣлое духовенство</i> – не монашествующее (I, 504)	<i>духовенство</i> – 1. <u>служители</u> религиозного <u>культа</u> (BAS, III, 1183-4; TSU, I, 815) <i>белое духовенство</i> – не монашествующее, мирские <u>служители культа</u> (TSU, I, 122)
<i>дьякон</i> – низшее духовное звание или санъ, помощник священника при служении (I, 439);	<i>диако́н</i> – 1. в православной церкви – <u>служитель культа</u> , имеющий первую степень священства; помощник священника (BAS, III, 1212)
<i>дьячокъ</i> – церковнослужитель, причетник (I, 439)	<i>дьячок</i> – 1. низший <u>служитель культа</u> в православной церкви, церковнослужитель, не имеющий т. наз. степени священства; то же, что псаломщик (TSU, I, 823)
<i>клиръ</i> – собрание священно- и церковнослужителей, весь причтъ церковный, собрание причетниковъ и пѣвчихъ (II, 119)	<i>клир</i> – 1. общее наименование <u>служителей культа</u> какой-либо церкви; церковный причт (BAS, V, 1036)
<i>облачение</i> – церковная и вообще служебная одежда священства (I, 594)	<i>облачение</i> – 2. церк. одежда <u>служителей культа</u> во время богослужения (TSU, II, 651)
<i>отець</i> – почеть, придаваемый всему духовенству, отъ иеродиакона до архимандрита, и отъ диакона до протоіеря (II, 724)	<i>отец</i> – 6. название <u>служителей культа</u> , монахов (обычно присоединяется к имени или званию), а также обращение к ним (BAS, VIII, 1364-7)
<i>попъ</i> – священникъ, іерей, пресвитеръ; человекъ поставленный, посвященный, помазанный, рукоположенный въ духовный санъ или санъ пастыря душъ (III, 308)	<i>поп</i> – 1. священник; вообще <u>служитель культа</u> всякого ранга (TSU, III, 584)
<i>разстрига</i> – лишенный священного сана или монашества (IV, 50)	<i>разстрига</i> – 1. <u>служитель</u> религиозного <u>культа</u> , лишенный сана, или монах, лишенный монашества (BAS, XII, 843)
<i>рукоположить</i> – поставлять въ священный чинъ, возложить рукъ архіеря на главу рукополагаемого	<i>рукоположить</i> – 1. церк. посвятить кого-н. в <u>служители культа</u> путем возложения рук на его голову (TSU, III, 1404)
<i>святой отецъ</i> – почеть черному духовенству и папѣ (IV, 161)	<i>святой отец</i> – церк. почтительное обращение к <u>служителю культа</u> (TSU, IV, 110)

<i>священник</i> – ierей, пресвитеръ, попь, рукоположенный служитель алтаря, совершающий св. тайны (IV, 162)	<i>священник</i> – 1. <u>служитель культа</u> православной церкви, по сану средний между дьяконом и епископом; ерей (BAS, XIII, 476)
<i>священнослужитель</i> – ставлений в чинь иерей и диаконъ (IV, 162)	<i>священнослужитель</i> – 1. у христиан – <u>служитель религиозного культа</u> , имеющий одну из т. наз. степеней священства, в отличие от т. наз. церковнослужителя (TSU, IV, 117)
<i>скуфья</i> – аლოსиня, бархатная шапочка, знак отличия для бѣлаго духовенства (IV, 214)	<i>скуфья</i> – 2. церк. остроконечная мягкая шапка черного или фиолетового цвета у православных <u>служителей культа</u> или, иногда у монашествующих, старообрядцев (TSU, IV, 246)
<i>соборянинъ</i> – стар. Священникъ соборной церкви (IV, 142)	<i>соборянин</i> – 1. церк. <u>служитель культа</u> (священник, дьякон, дьячок), служащий в соборе (TSU, IV, 333)
<i>церковнослужитель</i> – причетникъ, дьячекъ, пономарь, звонарь (IV, 573)	<i>церковнослужитель</i> – 1. церк. то же, что причетник, 2. то же, что <u>служитель культа</u> (TSU, IV, 1222)

^a W tej i kolejnych definicjach stosuję podkreślenie w celu wyekspozowania analizowanej jednostki.

Porównując podane w powyższym zestawieniu definicje słownikowe poszczególnych jednostek leksykalnych, z łatwością można dostrzec, że ich zakres znaczeniowy jest w dużej mierze podobny, a nierzadko identyczny. Nie można tu stwierdzić jakichś poważniejszych rozbieżności natury denotacyjnej, dlatego też zagadnienie to w dalszej części pracy nie będzie kontynuowane. Dają się natomiast pomiędzy nimi zaobserwować zasadnicze różnice konotacyjne, których leksykalnym nośnikiem w pochodzących z BAS oraz TSU definicjach jest wyrażenie *служитель культа*. Dalsza analiza wykaże, że w okresie radzieckim miało ono właściwości wartościujące i definiowanym wyrazom nadawało zabarwienie pejoratywne.

Powyższe zestawienie pokazuje, że wyrażenie *служитель культа* nie występuje w opisie leksykograficznym, jaki mamy w słowniku W. I. Dała. Należy dodać, że nie zostało ono w tym źródle odnotowane również jako odrębna jednostka słownikowa (wyraz hasłowy). Nie można go więc chyba zakwalifikować do tej warstwy słownictwa konfesyjnego, którego obecność w języku rosyjskim mogłaby być rezultatem wielowiekowego wpływu kultury prawosławnej. Stanowi ono raczej jeszcze jeden z językowych wytworów okresu radzieckiego, a jego pojawienie się w ówczesnym leksykonie rosyjskim należy wiązać z kształtowaniem nowej oficjalnej nomenklatury oraz dyskursu propagandowego³, które miały służyć redefinicji pojęć z zakresu kultury duchowej (i innych obszarów życia) pozostających w konflikcie z oficjalną ideologią. Za taką jego proveniencją i jednocześnie funkcją przemawia wiele faktów historyczno-językowych.

Wyrażenia *служитель культа*, podobnie jak DAL, nie rejestrują też żadne inne przedrewolucyjne (szczególnie XIX-wieczne) źródła leksykograficzne. Nie

³ O istnieniu takiego dyskursu wspomina badająca zagadnienie tzw. drewnianego języka F. Thom (1990, 106).

pojawia się ono ani w pochodzących z tamtego okresu słownikach opisowych, ani nawet w sprofilowanych pod kątem terminologii prawosławnej leksykonach oraz różnego rodzaju kompendiach wiedzy ogólnej. Należy jednak wziąć pod uwagę, że jest to łączliwy związek wyrazowy, a odnotowanie wszystkich tego typu formacji funkcjonujących w języku nie jest przecież możliwe. Praktyka leksykograficzna pokazuje, że większość z nich (szczególnie związki luźne oraz łączliwe) w opisie słownikowym zazwyczaj nie podlega rejestracji. Jakkolwiek wyjaśnienie to może znajdować uzasadnienie w odniesieniu do konstrukcji wielowrazowych, to zastanawia brak poświadczeń samego wyrazu *культ*. Pomimo że jest to formacja syntaktycznie jednoczłonowa, to podobnie jak i całe wyrażenie *служитель культа* nie występuje w przedrewolucyjnych słownikach ogólnych. Wprawdzie pierwsze ślady jej użycia można odnaleźć już w połowie XIX w.⁴, jednak brak poświadczeń w słownikach opisowych końca XIX i początku XX w. wskazuje na to, że nie zdążyła się ona jeszcze przedostać do języka ogólnego. Stąd wniosek, że w języku rosyjskim musiała się rozpowszechnić dopiero w okresie radzieckim. Ciekawe, że również dla polszczyzny jest to wyraz stosunkowo młody. Według A. Bańkowskiego (2000, I, 852), po raz pierwszy został on odnotowany dopiero na początku XX w. – w 1901 r. Jeśli natomiast chodzi o pierwszy człon badanego związku wyrazowego (tzn. *служитель*), to jego pojawienie się w języku rosyjskim nie pozostawia większych wątpliwości – został on zapożyczony z cerkiewnosłowiańszczyzny jeszcze w dobie staroruskiej (por. np. Fasnier 1996, III, 676).

Wyrażenie *служитель культа* odnotowuje dopiero słownik D. N. Uszako-wa, por. \diamond *служители культа* – (офиц. нов.) – духовенство⁵ (TSU, I, 1545). W okresie radzieckim miało ono postać związku frazeologicznego, na co wskazuje obecność znaku \diamond , w badanym źródle, używanego na oznaczenie frazeologizmów. Dla prowadzonych tu badań bardziej istotne jest jednak to, że zostało ono opatrzone kwalifikatorami chronologiczno-stylistycznymi *нов.* [новое] oraz *офиц.* [официальное]. Okazuje się, że można z nich odczytać informacje, które będą potwierdzać posiadanie przez analizowany związek wyrazowy pejoratywnego odcienia znaczeniowego.

Obecność kwalifikatora *нов.* świadczy o tym, że wyrażenie *служитель культа* w początkowej fazie okresu radzieckiego miało status neologizmu. Oznacza to, że najprawdopodobniej było ono nacechowane ekspresywnie, ponieważ znaczna część słownictwa, które do języka rosyjskiego weszło dopiero po rewolucji (lub jeszcze w czasie jej trwania), była ściśle związana z ówczesną

⁴ Było to wydane w 1859 r. w Moskwie *Объяснение 1000 иностранных слов* (por. Шанский ред. 1982, 440).

⁵ Identyczną definicję tego wyrażenia, ale już bez jakichkolwiek kwalifikatorów, podają pozostałe radzieckie słowniki opisowe języka rosyjskiego.

nomenklaturą polityczną oraz propagandą⁶. Wspomina o tym N. A. Kupina (1995, 15), według której „тоталитарный язык создает благоприятные условия для формирования, развития и обогащения семантической сферы политического. Об этом свидетельствует частотность пометы *полит.* и активное соединение ее с пометой *нов*”. Badaczka zwraca uwagę, że w okresie radzieckim nastąpił aktywny rozrost słownictwa politycznego, przy czym podkreśla też, że w praktyce opisu leksykograficznego często było ono sygnowane właśnie za pomocą kwalifikatora *нов*. Takie rozwiązanie zostało zastosowane również w przypadku wyrażenia *служитель культа*. Reasumując, jeśli w ówczesnym języku rosyjskim było ono nowym elementem leksykalnym, to z pewnością należało do kategorii słownictwa obsługującego radziecki dyskurs polityczny, albowiem pozostając na usługach języka propagandy, miało służyć piętnowaniu treści religijnych. A zatem musiało mieć właściwości wartościujące (deprecjonujące).

Na przynależność wyrażenia *служитель культа* do środków wykorzystywanych w języku propagandy i zarazem na jego negatywny odcień znaczeniowy jeszcze wyraźniej wskazuje zaobserwowany w opisie słownikowym kwalifikator *офиц.* Jak podają sami autorzy TSU, w źródle tym miał on informować, że każde opatrzone nim hasło „свойственно языку правительственных актов, постановлений, официальных бумаг, официальных речей и т.п.” (TSU, I, XXVII). Utwierdza to w przekonaniu, że oznaczane przez kwalifikator *офиц.* jednostki leksykalne należały do słownictwa używanego w oficjalnej nomenklaturze. Z opisu słownikowego wynika, że w badanym okresie do grupy tej zaliczało się również określenie *служитель культа*. Mając świadomość tego, jaki był stosunek oficjalnej nomenklatury do wszystkiego, co miało jakiegokolwiek powiązania z religią, nietrudno domyślić się, że nie mogło ono pozostać aksjologicznie neutralne – musiało przejąć cechy innych podobnych mu jednostek funkcjonujących w ówczesnym dyskursie propagandowym. Zresztą do pełnienia takiej właśnie funkcji wartościującej zostało powołane.

Kolejnego dowodu na to, że wyrażenie *служитель культа* miało wbudowane w swoją strukturę znaczeniową negatywne konotacje, może dostarczyć zbadanie wchodzącego w jego skład komponentu wyrazowego *культ*. Przed przystąpieniem do analizy tego wyrazu warto przypomnieć, że samo wyrażenie w TSU zostało zaklasyfikowane do kategorii związków frazeologicznych, a takie formacje nie podlegają podziałowi strukturalnemu, ponieważ ich znaczenia ogólne (końcowe) nie wynikają z sumy znaczeń wchodzących w ich skład wyrazów. Należy jednak podkreślić, że wyrażenie *служитель культа* stanowi co

⁶ Z przykładami tego typu jednostek można zapoznać się w publikacji J. Korzeniewskiej-Berzyńskiej (1991, 12-13). Oto niektóre z nich: *заклятый враг рабочего класса, злейший враг народа, кулацкий элемент, недорезанный итд.*

najwyżej związek łączliwy, ewentualnie luźny, bowiem nie jest konstrukcją semantycznie niepodzielną, której stopień spoistości byłby znaczny. Jest to o tyle istotne, że bez większej szkody dla jego treści znaczeniowej pozwala na rozczłonowanie go na odrębne komponenty leksykalne i tym samym umożliwia przeprowadzenie ich analizy. Oto jakie znaczenie miała w ówczesnym języku rosyjskim jednostka *культ*: 1. религиозное служение божеству // совокупность религиозных обрядностей (TSU, I, 1545). Niemalże identyczną definicję podaje również BAS (V, 1824), w związku z tym nie zachodzi tu potrzeba jej powtarzania. W podanym opisie najbardziej zastanawia obecność użytego w nim komponentu wyrazowego *божество* ‘bóstwo’. Niestety nie da się precyzyjnie zidentyfikować jego desygnatu, ponieważ trudno tu ustalić, czy kult miałby oznaczać służenie jednemu Bogu (w chrześcijańskim rozumieniu tego słowa), czy też może któremukolwiek z mitycznych bóstw greckich, rzymskich albo bożków słowiańskich? Wątpliwości te biorą się stąd, że jak podają radzieckie źródła leksykograficzne, był on wówczas synonimiczny w stosunku do jednostki *бог* (por. np. w TSU, I, 164: *божество* – 1. то же, что бог). Taka deformacja musiała zajść pod wpływem antyreligijnej propagandy, albowiem w kulturze prawosławnej, tak jak zresztą w całym świecie chrześcijańskim, zakres znaczeniowy tych dwóch wyrazów nigdy nie był tożsamy. Potwierdza to ich opis, jaki można spotkać m.in. w słowniku W. I. Dala, por. *Бог* – Творецъ, Создатель, Вседержитель [...], Предвѣчное Существо, Создатель вселенной (DAL, I, 103), *божество* – божественность въ значеніи сущности божескаго естества, божественной истоты; олицетворенная сущность эта, Богъ по понятіямъ каждаго народа, а потому и языческой богъ или божокъ, идоль, болванъ и всякій предметъ поклоненія (DAL, I, 107). Z powyższych definicji wynika, że jednostka *божество* jeszcze w przedrewolucyjnym języku rosyjskim werbalizowała przede wszystkim istoty ponadnaturalne, czczone w pierwotnych wierzeniach pogańskich oraz religiach politeistycznych. Jeśli chodzi o wyraz *Бог*, to był on zarezerwowany tylko i wyłącznie dla Istoty Najwyższej, czyli jedyne Boga. Można więc powiedzieć, że obecność jednostki *божество* w słownikowym opisie wyrazu *культ* świadczy o jego pejoratywnym charakterze, ponieważ informuje o podejmowanych w okresie radzieckim próbach utożsamienia czy też uniwersalizowania *sacrum* chrześcijańskiego i *sacrum* pogańskiego. Dziś wiadomo, jakie były tego konsekwencje. Ujednolicenie tych dwóch kontrastujących ze sobą sfer doprowadziło do degradacji religii do postaci pogańskiego rytuału i tym samym spowodowało zepchnięcie jej do kategorii bezużytecznych anachronizmów (пережитков прошлого).

W odniesieniu do jednostki *культ* nasuwa się jeszcze jedno istotne spostrzeżenie. W jej strukturę znaczeniową jest wbudowany swego rodzaju pierwiastek mistyczny, co wynika przede wszystkim z wywoływanych przez nią silnych

skojarzeń z chronologicznie i kulturowo odległymi wierzeniami pogańskimi. Powszechnie wiadomo, że takie elementy, jak mistycyzm i w ogóle cała pozamaterialna sfera rzeczywistości, jakkolwiek nie mogły współistnieć na jednej płaszczyźnie z marksistowskim materializmem, były w okresie radzieckim piętnowane jako reakcyjne, wsteczne i hamujące postęp naukowo-techniczny. Pozwala to przypuszczać, że również pojęcie kultu, jako jednego z takich elementów, musiało zostać poddane aksjologicznej obróbce. Do tych nielicznych przypadków, w których zdołały się dla niego wykształcić (a właściwie zostały odgórnie przypisane) melioratywne cechy wartościujące, należy zaliczyć związane z osobą Stalina określenie *культ личности* (kult jednostki), chociaż i ono w pewnym momencie (okres chruszczowowskiej odwilży) uległo ideologicznemu przetworzeniu.

Reasumując powyższe rozważania na temat wyrażenia *служитель культа*, można sformułować wniosek, że jest ono jeszcze jednym zwerbalizowanym znakiem czasów radzieckich. Stanowiąc element językowej spuścizny tamtego okresu, pokutuje niestety w najnowszych źródłach leksykograficznych⁷, w których nadal jest stosowane w opisie słownictwa konfesyjnego. Wciąż też mianem *служителей культа* jest w nich określane chrześcijańskie duchowieństwo. W związku z tym, warto zadać pytanie, jakie asocjacje wywołuje ono współcześnie i czy zachowało swoje wcześniejsze konotacje? Mając na uwadze przemiany zachodzące w świadomości współczesnych Rosjan, jak również czynniki zewnętrzne, takie jak zniesienie cenzury, brak prześladowań religijnych czy w ogóle diametralną zmianę stosunku państwa do Kościoła i spraw wiary, teoretycznie można byłoby założyć, że ekspresywny wydzźwięk wyrażenia *служитель культа* powinien był ulec całkowitej neutralizacji. Wydaje się jednak, że nawet jeszcze dziś ma ono spory ładunek negatywnej ekspresji, choć zapewne nie tak intensywny, jak w okresie radzieckim. Do wyciągnięcia podobnego wniosku skłania fakt, że w ostatnim czasie, prawdopodobnie ze względu na silne skojarzenia z poprzednią epoką, w języku Rosjan jednostka ta zaczęła się dezaktualizować, o czym informuje słownik Ożegowa i Szwedowej (2003), por. *служитель культа* – 1. то же, что служитель церкви (устар.). Jednocześnie jest ona wypierana przez inne wyrażenie, tym razem doprecyzowane (por. *служитель церкви*, a nie jakiegoś bliżej nieokreślonego *культу!*) i oczywiście pozbawione ideologicznych nawarstwień.

⁷ Między innymi w: *Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный*. Ред. Т. Ф. Ефремова. Москва 2000; *Большой толковый словарь русского языка*. Ред. С. А. Кузнецов. Санкт-Петербург 1998.

Wykaz skrótów

- BAS – *Словарь современного русского литературного языка*. АН СССР. Т. 1-17. Москва 1950–1965.
- DAL – Даль В. И. *Толковый словарь живого великорусского языка*. Т. 1-4. Репринт II издания 1880-1882 гг. Москва 1978–1980.
- TSU – *Толковый словарь русского языка*. Ред. Д. Н. Ушаков. Т. 1-4. Репринт издания 1935–1940 гг. Москва 1996.

Literatura oraz źródła uzupełniające

- Bańkowski A. (2000): *Etymologiczny słownik języka polskiego*. Т. 1-2. Warszawa.
- Korzeniewska-Berczyńska J. (1991): *Sowietyzacja języka rosyjskiego*. Warszawa.
- Thom F. (1990): *Drewniany język*. Warszawa.
- Купина Н. А. (1995): *Тоталитарный язык. Словарь и речевые реакции*. Екатеринбург.
- Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. ред. (2003): *Толковый словарь русского языка*. Москва.
- Скляревская Г. Н. (2002): *Лексика русского православия в процессе языкового возрождения начала XXI века: ее место в лексической системе и в культуре страны*. [В:] *Русистика и современность: Лингвокультурология и межкультурная коммуникация. Материалы IV Международной конференции 28-29 июня 2001 г.* Санкт-Петербург, с. 22-31.
- Фасмер М. (1996): *Этимологический словарь русского языка*. Т. 1-4. Санкт-Петербург.
- Шанский Н. М. ред. (1982): *Этимологический словарь русского языка*. Вып. 8. Москва.

Summary

The problem of functioning of the phrase *служитель культа* in the Russian language during the Soviet times is analysed in this article. The research, which was based on the Russian descriptive dictionaries edited before and after the October Revolution, showed that the phrase *служитель культа* has appeared in the beginning of the Soviet period. It was created for the needs of the formal Soviet terminology and it was used in the antireligious propaganda language to designate the clergy. The analysis proved that this phrase had the pejorative connotations originally so it was used in the process of depreciating some elements of the Orthodox culture (i.e. in the lexicographic description of religious lexis).

In the newest Russian dictionaries the analyzed phrase is presented as getting out of date. Currently, it has been replaced by a neutral phrase – *служитель церкви* – which was already used before the Revolution. This fact proves the negative connotations of the phrase *служитель культа*.